

هفتاد و هفت

دکتر سلمان خنجری

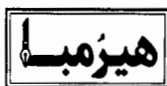
هفت مقدس

سرشناسه:	خنجری، سلمان، ۱۳۶۳
عنوان و نام پدیدآور:	هفت مقدس / گزارنده سلمان خنجری
مشخصات نشر:	تهران: هیئت امین، ۱۳۹۹
مشخصات ظاهری:	۱۸۲ ص؛ ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.
شابک:	۹۷۸-۶۲۲-۹۶۳۸۶-۵-۱
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیا
یادداشت:	ص.ع. به انگلیسی: Salman Khanjari. The holy seven
یادداشت:	کتابنامه ص. [۱۵۹]-۱۶۴
موضوع:	هفت (عدد) - جنبه‌های مذهبی - زردشتی
موضوع:	Seven (The number)
موضوع:	*Religious aspects - Zoroastrianism
موضوع:	هفت (عدد)
موضوع:	Seven (The number)
موضوع:	هفت (عدد) - فرهنگ عامه
موضوع:	Seven (The number) -- Folklore
رده‌بندی کنگره:	BL۱۵۹۰
رده‌بندی دیویی:	۲۹۵
شماره کتابشناسی ملی:	۶۱۸۸۵۸۸

هفت مقدس

گزارنده

دکتر سلمان خنجری

۱۴۰۰

هفت مقدس

دکتر سلمان خنجری

ناشر:..... هیزمبا

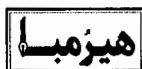
آماده‌سازی:..... کارگاه نشر هیزمبا

نوبت چاپ:..... اول ۱۴۰۰

شمارگان:..... ۷۵۰ نسخه

چاپ، صحافی:..... دوستان

شابک: ۱-۵-۹۶۳۸۶-۹۶۳۲۲-۹۷۸

شماره‌ی نشر: ۱۴۰۰ / ۲۱ / ۱۸ - ۲۰۱ / ۲۰۱ - ۹۹

تهران - کارگر شمالی بالاتر از بلوار کشاورز کوچه میر پلاک ۱۸

کدپستی ۱۴۱۸۷۵۴۴۵۳ تلفن: ۶۶۹۰۱۳۷۸

همراه: ۰۹۱۹۰۰۹۵۲۴۹ - ۰۹۱۲۶۸۷۶۹۵۲

همه‌ی حقوق برای ناشر نگهداری شده است

فهرست

پیش‌گفتار.....	۹
مقدمه.....	۱۱

□ بخش ۱ - هفت، از نگاه تاریخ

۱-۱. عیلام.....	۱۵
۱-۲. ماد.....	۱۵
۱-۳. هخامنشی.....	۱۸
۱-۴. اشکانی.....	۳۱
۱-۵. ساسانی.....	۳۳

□ بخش ۲ - تاریخ روایی، پیشدادیان و کیانیان

۲-۱. هفت‌کوه در نبرد انجیرگیر با این سوهرگیرنه.....	۵۹
۲-۲. هفت‌خدای برادر در گروه خدایان هندوایرانی.....	۵۹
۲-۳. هفت‌سند یا هفت‌رود یا هفت‌آب.....	۶۰
۲-۴. هفت‌جفت‌فرزند مَشی و مَشیانه.....	۶۰
۲-۵. هفت‌نوع‌هیزم که مَشی و مَشیانه برای افروختن آتش فراهم کردند.....	۶۱
۲-۶. هفت‌فلز از تن گیومرث.....	۶۲
۲-۷. هفت‌فلز.....	۶۲
۲-۸. کشتن هوشنگ پیشدادی هفت‌خشم را.....	۶۲
۲-۹. هفت‌گونه‌خط که تهمورث از اهریمن باز گرفت.....	۶۳
۲-۱۰. عجایب هفت‌گانه جمشید.....	۶۵
۲-۱۱. هفت‌خانه‌ی ضحاک به نام ستارگان هفت‌گانه.....	۶۶
۲-۱۲. هفت‌سال خشک‌سالی بعد از حمله‌ی افراسیاب به ایران.....	۶۶
۲-۱۳. هفت‌رودخانه قابل‌کشتی‌رانی.....	۶۷
۲-۱۴. هفت‌کاخ کاووس.....	۶۷
۲-۱۵. هفت‌دیوار کنگ‌دژ.....	۶۸
۲-۱۶. هفت‌سال جستجوی گیو در پی کیخسرو در توران زمین.....	۶۸
۲-۱۷. دژهای هفت‌گانه در نبرد ایران و توران.....	۶۹
۲-۱۸. نبرد بستور کودک هفت‌ساله‌ی زریر در جنگ ایران و توران.....	۷۰
۲-۱۹. هفت‌خدایی در کتب پهلوی.....	۷۱
۲-۲۰. هفت‌کوهیار در رساله‌ی «شهرستان‌های ایران».....	۷۲
۲-۲۱. درباره‌ی فرشگردرداری که اصل همه آن‌ها «هفت» است.....	۷۲
۲-۲۲. جاویدانان بنابر منابع پهلوی.....	۷۳

۷۶	۲-۲۳. هفت خوان رستم.....
۸۲	۲-۲۴. هفت خوان اسفندیار.....
۸۸	۲-۲۵. کمر هفت چشمه.....

□ بخش ۳- هفت، در دین زردشتی

۹۱	هفت در دین زردشتی.....
۹۲	زردشت (زادگاه، زمان و خاندان او).....
۹۴	۳-۱. بیست و یک نسک اوستا.....
۹۴	۳-۲. یسنای هَپْتَنگ هائیتی.....
۱۰۰	۳-۳. نگارش اوستا به هفت زبان.....
۱۰۰	۳-۴. هفت یشت کوچک و بزرگ.....
۱۰۱	۳-۵. هفت امشاسپندان در دین زردشتی.....
۱۰۲	۳-۶. هفت سردیو.....
۱۰۴	۳-۷. هفت آفرینش مادی در دین زردشتی.....
۱۰۴	۳-۸. هفت نشانه گیتی در شکنندگمانیک وزار.....
۱۰۵	۳-۹. هفت بهشت در دین زردشتی.....
۱۰۵	۳-۱۰. هفت بار کارزار ایزد سروش با دیو خشم در هر شب.....
۱۰۵	۳-۱۱. هفت کشور جهان.....
۱۰۷	۳-۱۲. هفت دیدنی و هفت نادیدنی در دین زردشت.....
۱۰۷	۳-۱۳. هفت ستاره در آفرینش در منابع دین زردشتی.....
۱۰۷	۳-۱۴. ستاره هفت اورنگ در اوستا و منابع پهلوی.....
۱۱۰	۳-۱۵. هفت سیاره در منابع پهلوی.....
۱۱۰	۳-۱۶. هفت پایه آسمان در دین زردشتی.....
۱۱۰	۳-۱۷. هفت پاره و یشتاسپ یشت.....
۱۱۱	۳-۱۸. ستایش هفت دسته از فرَوَهرهای قهرمانان دینی زردشتی.....
۱۱۲	۳-۱۹. هفت شبانه روز نبرد گرشاسب با مرغ گمک.....
۱۱۲	۳-۲۰. جشن های هفت گانه در دین زردشتی.....
۱۱۳	۳-۲۱. هفت بار تلاش دشمنان زردشت برای نابودی زردشت.....
۱۲۳	۳-۲۲. هفت بار ملاقات زردشت با اورمزد.....
۱۲۵	۳-۲۳. ملاقات جادوگران معروف با زردشت در سن ۷ سالگی.....
۱۲۶	۳-۲۴. قبای هفت پوست.....
۱۲۶	۳-۲۵. حضور هفت تن در کنار رود «برهنه زن».....
۱۲۷	۳-۲۶. بخشايندگی زردشت بر سگ گرسنه.....
۱۲۷	۳-۲۷. مدت زمان هفت سال از خوردن بچه های مرغان.....
۱۲۸	۳-۲۸. حضور هفت جادوگر در لحظه تولد زردشت.....

۱۲۸	۲۹-۳. هفت سال زندگی زردشت پیامبر در بن غار
۱۲۹	۳۰-۳. مرگ زردشت در هفتاد و هفت سالگی
۱۲۹	۳۱-۳. هفت طبقه پیشوایان در قدیم
۱۳۰	۳۲-۳. هفت نجات‌بخش آینده در دین زردشتی
۱۳۰	۳۳-۳. هفت موبد در دین زردشتی
۱۳۲	۳۴-۳. هم‌زوتی هفت موبد در آئین یزش در دین زردشتی
۱۳۲	۳۵-۳. هفت سال حضور مَرکوس جادوگر
۱۳۳	۳۶-۳. هفت سؤال گنجستگ آب‌الیش از آذر فَرَنبَغ
۱۳۳	۳۷-۳. هفت در ارداویراز‌نامه
۱۳۴	۳۸-۳. آتشکده‌های هفت‌گانه
۱۳۵	۳۹-۳. هفت دوره جهان بنا به روایت زَند و همن یسن (درخت ۷ شاخه)
۱۳۵	۴۰-۳. خَرَد اورمزدی زردشت به مدت هفت شبانه‌روز
۱۳۷	۴۱-۳. پرورش روحانی از هفت سالگی نزد هندوایرانیان
۱۳۸	۴۲-۳. تشرف در سنین بین هفت و پانزده سالگی در دین زردشتی
۱۳۸	۴۳-۳. ورود به مدرسه در سن هفت سالگی از گذشته تا امروز
۱۴۱	۴۴-۳. هفت بار روشن کردن هیزم در مراسم آتش‌زهر
۱۴۱	۴۵-۳. هفت ماه تابستان در تقویم زردشتی ایران باستان
۱۴۲	۴۶-۳. هفت روز اول هر ماه در دین زردشت
۱۴۲	۴۷-۳. هفت مرتبه پیچیدن مار بر گرد مجسمه‌ی اهریمن / زروان؟
۱۴۳	۴۸-۳. هفت چهره و هفت جنبه‌ی زروان
۱۴۴	۴۹-۳. هفت لایه تن جسمانی (روایت وزیدگی‌های زادسپرم)

□ بخش ۴- هفت، در باور مردم

۱۴۷	هفت در باور مردم
۱۴۷	۱-۴. هفت سین سفره نوروز
۱۵۲	۲-۴. بازی هفت‌سنگ
۱۵۲	۳-۴. هفت روز ایام هفته
۱۵۲	۴-۴. هفت رنگ طبیعی و هفت رنگ رنگین‌کمان
۱۵۲	۵-۴. هفت خوان عروسی در مراسم عروسی امروزه
۱۵۲	۶-۴. هفت تپه در باستان‌شناسی
۱۵۳	سخن پایانی
۱۵۵	نمودار
۱۵۹	کتاب‌نامه
۱۶۵	نمایه

پیش‌گفتار.....

تقدس اعداد در میان ایرانیان سابقه‌ای دیرینه دارد، از آن جمله‌اند: اعدادی هم‌چون ۳، ۷ و ۱۵. در سرزمین بین‌النهرین به‌ویژه در بابل، عدد «هفت» تحت تأثیر وجود سیارات هفت‌گانه دارای تقدس ویژه‌ای بود. ایرانیان نیز از این امر تأثیر پذیرفتند و در آن تغییراتی متناسب با باورهای خود ایجاد نمودند. قداست عدد هفت از دیرزمان بسیاری از امور آئینی - مذهبی و اعتقادی مردم را متأثر ساخته به گونه‌ای که از دوران باستان تاکنون شاهد موارد بسیاری از کاربرد عدد هفت در زندگی مردم هستیم. در این پژوهش سعی شده است حتی‌الامکان تمامی موارد کاربرد این عدد در ایران باستان که جنبه‌ی نمادین و تقدس داشته است، گردآوری شود.

کتاب حاضر شامل بخش‌های زیر است: در بخش نخست، موارد کاربرد و تقدس هفت در سلسله‌های تاریخی ایران باستان (عیلام، ماد، هخامنشی، اشکانی و ساسانی) بررسی شده است، بخش دوم به ارائه‌ی موارد کاربرد هفت در تاریخ روایی، پیشدادیان و کیانیان پرداخته شده است، در بخش سوم، تقدس عدد هفت و کاربردهای گوناگون آن در دین زردشتی در ایران باستان ارائه شده است، بخش چهارم به موارد هفت در باور مردم می‌پردازد. کتاب هم‌چنین دارای نمایه‌ای از واژه‌های به کار رفته در متن کتاب است.

نگارنده از آقای بهنام مبارکه (مدیر نشر هیژمبا) کمال تشکر و سپاس‌گزاری می‌نماید.

امید می‌رود اثر حاضر رضایت خاطر خوانندگان محترم را فراهم آورد.

سلمان خنجری

اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۹

مقدمه

در سرزمین بابل به‌ویژه عدد هفت دارای اهمیت بوده؛ غالباً در تاریخ و آیین آن سرزمین به این عدد بر می‌خوریم، آنان معبد دینی خود را بر پایه سیارات هفت‌گانه در هفت طبقه بنا نمودند. بعدها یهودیان نیز هفت فرشتگان خود را از روی هفت سیاره‌ی بابل ترتیب داده، فرمانفرمایی هر یک از روزهای هفته را به یکی از آن‌ها برگزار کرده‌اند. رفائیل به‌جای خورشید، جبرائیل به‌جای بهرام (= مریخ)، میکائیل به‌جای تیر (= عطارد)، زدکائیل به‌جای برجیس (= مشتری)، آنائیل به‌جای ناهید (= زهره)، سباتئیل یا کفرائیل به‌جای کیوان (= زحل). بی‌شک مأخذ مقدّس بودن عدد هفت در نزد اقوام سامی از اثر نفوذ سیارات سبعة است که از پروردگاران سومر به‌شمار می‌آمد. شماره‌ی هفت نیز جداگانه در میان تمام اقوام هندوژرمن مقدّس بوده است و در قدمت آن شواهد بسیار داریم. در نزد یونانیان قدیم عدد هفت مخصوص آپولون (āppolon)، خداوند طبابت و شعر و صنعت، بوده است و هفت روز مانده به ماه نو برای او قربانی می‌کرده‌اند (پورداد، ۱۳۴۷: ۷۴). نزد رومی‌ها نیز عدد هفت عددی مقدّس بوده و معتقد بودند که بنای روم بر هفت تپه ساخته شده است. در هند نیز عدد هفت در میان مذاهب بودایی و برهمنی دارای تقدس ویژه‌ای است. ایران نیز از نجوم بابل به‌گونه‌ای بسیار ویژه تأثیر پذیرفته است. در این پژوهش به موارد مربوط به ایران باستان پرداخته می‌شود.

۱۳

هفت، از نگاه تاریخ

۱-۱. عیلام:

عیلامی‌ها از اواخر هزاره‌ی چهارم یا اوایل هزاره‌ی سوم پیش از میلاد تا حدود ۶۴۴ یا ۶۴۰ پ.م.) در جنوب غربی ایران حکومت کردند و شامل سلسله‌های: ۱) قدیم: اوان (۲۶۷۰-۲۲۰۰ پ.م.)، سیماش (۲۱۰۰-۱۸۵۰ پ.م.)، اپارت (۱۸۳۰-۱۵۰۵ پ.م.)؛ ۲) میانه (عصر طلایی): ایک‌هالکی (۱۳۵۰-۱۳۱۰ پ.م.)، شوتروک‌ها (۱۲۰۵-۱۱۱۰ پ.م.)؛ ۳) عیلام نو (۷۶۰-۶۴۰ یا ۶۴۴ پ.م.) بودند (مجیدزاده، ۱۳۷۰: ۱۵؛ صراف، ۱۳۷۲: ۸).

۱-۱-۱. هفت دروازه‌ی چغازنبیل:

معبد مطبق یازیگورات چغازنبیل در قرن ۱۳ پیش از میلاد بنا شده که بخشی از آن باقی مانده است. این بنای بسیار عظیم دارای پنج طبقه و هفت دروازه بوده است (حریریان و دیگران، ۱۳۸۰: ۱۴۸).

۱-۲. ماد:

آریاییان پس از حدود ۱۹۰۰ پ.م. به دو گروه بزرگ «هندوآریایی» و «ایرانی» تقسیم شدند (رضایی باغبیدی، ۲۰۰۹: ۱۰). سپس به سوی جنوب مهاجرت کردند، به دو شاخه تقسیم شدند و به سوی نواحی جنوب شرق و جنوب غرب حرکت کردند (Windfuhr, 2009: 5). در اواسط هزاره‌ی دوم پیش از میلاد

گروهی از آریاییان سرزمینی را به تصرف خود در آوردند که به نام آن قوم، ایران نامیده شد (ابوالقاسمی، ۱۳۸۶: ۱۷). مادها از قرن هشتم / هفتم (پ.م.) در غرب ایران امپراطوری خود را تشکیل دادند (دیاکونوف، ۱۳۴۵: ۲۲۳-۳۶۵).

در سال ۵۴۹/۵۵۰ پ.م. کوروش (دوم) هخامنشی آستیاگ شاه ماد را به اسارت درآورد، اکباتان را متصرف شد و خود را شاه ماد و پارس خواند (Wiesehöfer, 2001: 1; Daryaei, 2009: 1; دیاکونوف، ۱۳۴۵: ۵۱۹)، کوروش (دوم) هخامنشی امپراطوری هخامنشی را که از قرن ششم تا چهارم پیش از میلاد سیطره‌ی جهانی داشت، تأسیس کرد. اسکندر مقدونی در سال ۳۳۱ پ.م. داریوش سوم هخامنشی را شکست داد و بعد از مرگ اسکندر در ۳۲۳ پ.م. در بابل، سلوکیان بر ایران حکمرانی کردند (Wiesehöfer, 2001: 105-108; Daryaei, 2009: 2). اشکانیان پس از شکست دادن سلوکیان، در سال ۲۴۷ پ.م. دولت اشکانی را تأسیس کردند (Wiesehöfer, 2001: 117). اردشیر اول (۲۲۴-۲۴۲ م.) به سال ۲۲۴ م. اردوان (آرتابانوس چهارم) اشکانی را در دشت هرمزگان شکست داد و امپراطوری ساسانی (۶۵۲-۲۲۴ م.) را تأسیس کرد (Daryaei, 2009: 2).

۱-۲-۱. باروهای هفت‌گانه و هفت‌رنگ هگمتانه (= پایتخت مادها):

«... قلعه‌ی اکباتان شامل حصارهایی متحدالمرکز است، طرز قرار گرفتن این حصارها طوری است که هریک از آنها فقط به اندازه‌ی دندان‌های خود از حصار مقدم بلندتر می‌باشد. جمعاً تعداد هفت حصار موجود است و کاخ شاهی و خزاین پادشاه در داخل آخرین حصار قرار دارد. طول طویل‌ترین این حصارها با طول حصار آتن برابر است این پنج حصار هریک دندان‌هایی به رنگ‌های مختلفی دارند، که چنین است: حصار اول به رنگ سفید، حصار دوم به رنگ سیاه، حصار سوم ارغوانی، حصار چهارم آبی و حصار پنجم سرخ

نارنجی رنگ. اما دو حصار آخر، یعنی حصار ششم و هفتم یکی نقره‌ای فام و دیگری طلایی رنگ است» (Herodotus, 2000, I: 108; Kuhrt, 2010: 35).

۲-۱. هفت بار حمله شمش‌ی اداد به مادها:

«شمش‌ی اداد هفت بار به ماد حمله کرد» (هوار، ۱۳۷۹: ۲۹).

۳-۲-۱. هفت سال نبرد پادشاه ماد با لیدی:

در زمان هوخشتره (۶۳۳-۵۸۴ پ.م) پادشاه ماد، بین ایران و لیدی نبرد در گرفت. گرچه شمار سربازان مادی بیش از لیدیایی‌ها بود، اما آن‌ها قابل مقایسه با پیادگان یونانی و سواره نظام لیدیایی نبودند، جنگ میان لیدی و ماد شش سال طول کشید و در این مدت هیچ یک از طرفین بر دیگری پیروزی نیافت. در سال هفتم کسوفی پیش آمد (۲۸ مه ۵۸۵ پ.م). پیش‌گویان ایونی این کسوف را پیش‌بینی کرده بودند. طرفین از این کسوف هراسیدند و دست از جنگ باز کشیدند و پس از گفتگویی چند به میانجیگری پادشاه بابل میان دو طرف صلح برقرار گردید و رودخانه‌ی هالیس مرز میان دو دولت گردید (هوار، ۱۳۷۹: ۳۶-۳۷، ۳۹; Kuhrt, 2010).

۲-۲-۱. عجایب هفت‌گانه:

(۱) اهرام مصر در مصر

(۲) باغ‌های معلق بابل در عراق (باغ‌های معلق به دستور بخت‌النصر (= نبوکدنصر) پادشاه بابل برای همسرش آمیتیس نواده‌ی کیاکزار (= هوخشتره) پادشاه ماد ساخته شد، که در غربت احساس دلتنگی نداشته باشد).

(۳) مجسمه‌ی زئوس در المپیا

(۴) معبد آرتیمیس در افسس

(۵) مقبره‌ی ماسولوس در هالیکارناسوس

(۶) مجسمه‌ی عظیم رودس در یونان

(۷) برج دریایی اسکندریه در جزیره‌ی فاروس (هاشمی، ۱۳۸۹: ۱۰).

۱-۳. هخامنشی:

۱-۳-۱. هفت دودمان ممتاز هخامنشی:

ایران هخامنشی هفت دودمان ممتاز داشت که یکی از آن‌ها نژاد سلطنتی بود. هر دوت به خطا رفته است و امتیاز این دودمان‌ها را اجر شرکت آن‌ها در قتل گئومات (= بردیای دروغین) می‌داند (کرستن سن، ۱۳۸۰: ۱-۲).

۱-۳-۲. بازسازی معبد اورشلیم به فرمان کوروش هخامنشی در هفت ماه:

کوروش هخامنشی (۵۴۹-۵۲۹ پ.م)، در سال ۵۳۹ پ.م بابل را فتح کرد. وی تندیس‌های خدایان شهرهای مختلف را که نبونید به بابل انتقال داده بود به شهرهای خود بازگرداند و در اجرای همین اصل، ظروف زرین و سیمین معبد اورشلیم را که در میان خزائن پادشاهی یافته بود به یهودیانی که در بابل در تبعید به سر می‌بردند، بازگرداند. کوروش خدماتی بیش از این به یهودیان کرد، به آنان اجازه داد تا به فلسطین بازگردند و معابد ویران‌شان را بازسازی کنند. فرمانی که وی در نخستین پادشاهی خود به عنوان پادشاه بابل صادر کرد، از فصول درخشان تاریخ بشر است. کوچ نشین یهودیان در بابل جمعیت چندانی نداشت (۴۲۳۶۰ نفر). آن‌ها همراه «شش‌بصر» (Shesh Bazzar) پسر «یهویاکین» (Jehoiachin) حاکم فلسطینی که از نوادگان داود نبی بود، راه اورشلیم گرفتند. یهودیان با رسیدن به موطن خود دست به کار بازسازی معبد خود شدند و پس از هفت ماه کار آن را به پایان بردند. چون آنان در محاصره‌ی قبایل دشمن یعنی بقیه السیف بومیان فلسطین یا تبعیدیان از هر جا بودند از این‌رو تنها به کمک فرمانروای پارسی می‌توانستند کار مرمت معبد خود را به

انجام برند (۵۳۶ پ.م) (هوار، ۱۳۷۹: ۴۷-۴۸).

۳-۱. هفت پله در آرامگاه کوروش در پاسارگاد:

«پازارگاد (= پاسارگاد)، جایگاه شاهنشاهان هخامنشی، به دست کوروش دوم در سال‌های ۵۵۹ تا ۵۵۰ (پیش از میلاد) بنا شد و پایتخت اولین و دومین شاهنشاهان هخامنشی، یعنی کوروش دوم (۵۵۰-۵۲۹ پ.م) و پسرش کمبوجیه دوم (۵۲۹-۵۲۱ پ.م) بوده است ... بنای معروف آرامگاه کوروش در مغرب دهکده (مادر سلیمان) واقع است. پوشش این آرامگاه از سنگ و به شکل (خرپشته) است. برای ساختن آرامگاه قطعات بزرگ سنگ آهک را روی هم قرار داده‌اند و قسمت پایین آن از شش ردیف^(۱) پلکان تشکیل شده، به طوری که شکل هرم پیدا کرده است. سابقاً این آرامگاه در بزرگی از سنگ داشته، که امروزه از میان رفته است. مسلمانان تصور می‌کردند که این آرامگاه از مادر حضرت سلیمان است، و به همین مناسبت در اطراف آن گورستانی به وجود آمده است. در قرن ۱۳ (= هفتم هجری) در کنار این آرامگاه مسجدی ساخته شد و برای ساختمان آن از مصالح کاخ‌های قدیم هخامنشی استفاده به عمل آمد» (واندنبرگ، ۱۳۷۹: ۲۱).

۳-۱. پلکان هفت پله‌ای در پاسارگاد:

در پاسارگاد به فاصله نزدیکی از آرامگاه کوروش هخامنشی (۵۴۹-۵۲۹ پ.م) دو پایه‌ی سنگی وجود دارد که احتمالاً در پایه‌ی آتشکده‌ها به کار می‌رفتند، پایه‌های مزبور را اهالی محل تخت طاووس می‌خوانند. آن‌ها ستون‌های سنگی یکپارچه و به شکل مکعب هستند؛ یک پلکان هفت پله‌ای و نیز یک ستون سنگی یکپارچه به یکی از این دو بنا می‌رسد (هوار، ۱۳۷۹: ۱۰۸).

۱- بنابراین اتاق آرامگاه در مرتبه هفتم قرار دارد.